

Марија Р. Боранијашевић¹
Академија струковник студија Јужна Србија,
Одсек за пословне студије Блаце
Блаце (Србија)

316.77:316.356.2
Оригинални научни рад
Примљен 26/05/2021
Измењен 25/06/2021
Прихваћен 26/06/2021
doi: [10.5937/socpreg55-32428](https://doi.org/10.5937/socpreg55-32428)

КОМУНИКАЦИЈСКИ ЈАЗ ИЗМЕЂУ АНАЛОГНИХ РОДИТЕЉА И ДИГИТАЛНЕ ДЕЦЕ

Сажетак: Циљ спроведеног истраживања био је да утврди да ли, и у којој мери, постоје разлике у комуникационој пракси између данашњих родитеља и њихове деце. Предмет истраживања представљале су комуникационе навике родитеља и деце, као и њихова међусобна комуникација. Било је потребно утврдити да ли родитељи који припадају X генерацији и беби-бум генерацији, које карактерише „аналогни” приступ комуницирању, и деца, припадници „дигиталне” Z генерације, заиста комуницирају на различит начин и углавном припадају двама групама: дигиталним становницима или дигиталним посетиоцима.

Кључне речи: комуникација, дигитални становници, дигитални посетиоци, родитељи, деца

Увод

Од праचовека и првих комуникационих чинова мимиком и гестовима, па до настанка првих језика и зачетака вербалне комуникације, човек комуницира. Иако је комуникација код људи сложен процес који истовремено подразумева и вербалну и невербалну комуникацију, основно обележје човека и карактеристика својствена само људима је постојање и употреба језика.

Као што се људска комуникација развијала кроз историју, па тако и еволутивни развој човека, човек од рођења па до одраслог доба развија своје комуникационе способности. Дете се најпре служи мимиком, затим учи прве речи, да би након усвајања усменог говора дошла на ред и писана комуникација која је далеко захтевнија од усмене, а самим тим се и спорије учи. Тако се сви кораци у еволутивном и цивилизацијском напредовању људске врсте пресликавају у кораке напредовања човека, од детета као комуникатора до одраслог комуникатора. Пресудну улогу у овом процесу код деце играју родитељи и њихова посвећеност улози подучавања деце, а затим учитељи и наставници у школи. „Многа истраживања свједоче о важности комуникације

---

¹ marijaboranijasevic@yahoo.com

између родитеља и дјеце за интелектуални, осјећајни и морални развитак дјетета” (Reardon, 1998, str. 158). Како деца одрастају, тако постају све самосталнија и у своје комуникационе компетенције уносе новине и персоналне специфичности. Породица представља нуклеус друштвеног живота, као и ослонац сваке јединке понаособ. На тај начин добри породични односи, као и успешна и креативна комуникација међу њеним члановима, по правилу изнедре здраве, психолошки стабилне друштвене јединке. У савремено доба, чини се, комуникација између родитеља и деце трпи много веће изазове него што је то био случај пре само пар деценија, а томе доприноси велика брзина развоја модерне технологије и нових медија.

Нови медији и виртуелно комуницирање

Савремено доба и брз технолошки напредак намећу и већу брзину живота. И сâм научно-технолошки развој достиже астрономске брзине које је тешко пратити. Када бисмо сликовито, дванаесточасовним временом, приказали поређење научно-технолошког развоја од постанка човека до данашњих дана, „откриће точка десило се у једанаестом сату, а све остале иновације које одређују наш савремени живот у – последњих пет минута. У оваквом поређењу развој информатичке технологије дешава се у минутих тридесет секунди” (Radojković, Miletić, 2008, str. 156). Тако од конструисања првог компјутера 1946. године, који је био тежак око тридесет тона, преко компјутера пете генерације половином осамдесетих година прошлог века, данас су ретки људи који не поседују мобилни телефон последње генерације који је у ствари рачунар у малом, занемарљиве величине а огромних потенцијала. Поврх свега, у најкраћем временском року појављују се нови уређаји са све бољим перформансама. И тако од настанка компјутерске мреже *ARPANET*, у периоду од 1967. до 1971. године, која је служила у војне сврхе, па до „мреже свих мрежа”, тј. интернета, без које се данашњи живот не може ни замислити, прошло је тек пола века. Када би постојао времеплов и када бисмо неким чудом могли групу припадника „дигиталне” генерације послати назад у време када није било компјутера и интернета, можемо само претпоставити да не би умели да се понашају и живе у таквим условима, јер чини се да Маклуанова (Marshall McLuhan) метафора о „општилима као људским продужецима” (McLuhan, 1971) никада није била применљивија с обзиром да мобилни телефон као „ново општило” делује као продужена рука сваког припадника нове генерације. Данас би се могла повући паралела са ситуацијом из петнаестог и деветнаестог века, када су открића штампарске пресе са помичним словима и фотографије извршила „револуционарни утицај на развој модерне уметности и културе”, с обзиром да се сада „налазимо усред револуције нових медија – помак целокупне културе ка рачунарски посредованим облицима производње, дистрибуције и комуникације“ (Manovich, 2015, str. 61).

Компјутерска мрежа као нови медиј и њено масовно коришћење изнедрили су потпуно нови облик комуникационе праксе – виртуелно комуницирање. Основна карактеристика виртуелног комуницирања је та „да укида разлике и интегрише својства интерперсоналног, групног и масовног комуницирања” (Miletić, Miletić,

2012, стр. 23). Виртуелно може комуницирати било ко, било када и било где. Једини услов је приступ интернету.

„Нови облик комуницирања – виртуелно комуницирање, представља размену порука посредством компјутерске мреже између два, више или неограниченог броја људи (појединаца, група, организација/комуникационих центара) са могућношћу реципрочне измењивости комуникационих улога емитера и реципијената у реалном времену или асинхроно” (Miletić, 2008, стр. 40).

Предности виртуелне комуникације, осим асинхроности, јесу и смањивање просторне дистанце, тако да је повезивање људи у различитим деловима света, удаљених по више хиљада километара, постало остварљиво једним кликом миша или додиром екрана. Ипак, поред ових очигледних предности виртуелног комуницирања, постоје и извесни недостаци. На првом месту реч је о претераној употреби нових медија која може деловати хипнотишуће јер особу преноси у свет какав она жели да буде, маштом креиран свет. Људи у модерно време најпре посежу за новим медијима јер су медији уосталом „најзначајнији фокус слободних активности и средство за забаву. Они такође помажу да се организује и повеже остатак слободног времена”² (McQuail, 1994, стр. 1). Прибегавање новим медијима је још наглашеније. Осим тога, компјутерска мрежа постаје доминантна и асимилије досадашње медије.

„Нови медиј, већ у првим деценијама постојања, показује тенденцију апсорбовања свих претходних медија и њихових експресивних могућности, укључујући, понајпре, комуникационе демијурге друштвеног живота у минулом веку – медије масовног комуницирања (штампу, филм, радио и телевизију)” (Miletić, 2008, стр. 40).

Међутим, осим опасности претеране „конзумације” и креирања неког паралелног универзума битисања, овакав начин комуницирања има и друге недостатке. Поједини истраживачи, као што је енглески лингвиста Дејвид Кристал, сматрају да овакав начин комуницирања путем друштвених мрежа, као и текстуална комуникација путем мобилних телефона, у ствари представљају корак уназад јер „свет виртуелне комуникације заиста је лишен непосредности и спонтаности људског контакта оствареног у реалном животу” (Pavlović, Aleksić, 2011, стр. 224–225). Највећи део свог времена људи „проводе у виртуелном простору одвојени од непосредне комуникације, што је нарочито изражено код младих људи, чији се живот одвија у свету хиперпродукције, умрежености и виртуелности” (Bazić, 2017, стр. 535). Претерана употреба друштвених мрежа оставља озбиљне последице на популацију младих људи јер с временом „почињу да се губе и ’тону’ у амбис ове чаролије која се зове виртуелно комуницирање” (Ђорђевић, 2017, стр. 261). Упркос томе, друштвене мреже представљају интегрални део живота младих данас и њима је понекад тешко да повуку линију између виртуелне стварности и реалног живота, те је паралелни живот креиран на друштвеним мрежама за њих некад важнији и стварнији од реалног живота.

² Превод ауторке. Сви цитати у наставку текста преузети из литературе на енглеском језику представљају превод ауторке.

Дигитални домороци и дигитални имигранти или становници и посетиоци?

Дихотомија *дигитални домороци* и *дигитални имигранти* први пут се помиње у „Декларацији о независности сајбер простора”³ 1996. године, а углавном се везује за име Марка Пренског (Marc Prensky) који је ове термине популаризовао. У свом чланку под називом *Digital Natives, Digital Immigrants*⁴ (Prensky, 2001), коментаришући пад у квалитету образовног система у Сједињеним Америчким Државама, аутор наводи да је разлог јасан и каже: „Наши студенти су се драстично променили. Данашњи студенти нису више људи за чије је подучавање осмишљен наш образовни систем” (Prensky, 2001, стр. 1). Он напомиње да данашњи студенти проведу далеко мање времена читајући него играјући видео-игрице или гледајући телевизију, наглашавајући да су компјутерске игрице, имејл, интернет, мобилни телефони и дописивање СМС порукама интегрални део њиховог живота. Не треба посебно нагласити да је ова констатација данас, двадесет година након настанка овог чланка, ублажена варијанта, јер данашњи студенти већину дана проведу на интернету и различитим друштвеним мрежама, па је и њихова „дигиталност” још израженија. Размишљајући о адекватном термину за „нове” студенте, сматра да би израз *Digital Natives*, који је у српски језик ушао у преводу *дигитални домородац*, био најбољи избор. Ипак, избор терминологије на српском језику, по нашем мишљењу, није адекватан.⁵ И сâм аутор, објашњавајући избор терминологије, наводи да су данашњи студенти у ствари „изворни говорници” (енг. native speakers) дигиталног језика компјутера, видео-игара и интернета. *Дигиталним имигрантима* (енг. *Digital Immigrants*), с друге стране, назвао је све оне који нису рођени у дигиталном свету, већ су нову технологију прихватили и користе је. Марк Пренски је у употреби термина *дигитални домороци* и *дигитални имигранти* напредовао до термина *дигитална мудрост* (*Digital Wisdom*). Говорећи о комуникацијском јазу између наставника и студената, констатује да је свака промена тешка али да верује да оно што „професори треба да ураде се најбоље може описати не као ’мењање’ већ као ’адаптирање’ на нови контекст и средину у којој смо се сви нашли” (Prensky, 2011, стр. 3–4).

Терминолошки спој који је популаризовао Марк Пренски изазива дебату и често је критикован јер имплицира да су све особе рођене у дигиталном свету „дигитални домороци”, а оне које су се упознале са новом технологијом касније у животу „дигитални имигранти”, што не мора бити случај. Сама доступност нове технологије од раног детињства не значи да ће та особа бити нужно и дигитално писмена, као што не значи да сваки „дигитални имигрант” мора показивати нелагодност у контакту с технологијом и имати другачији приступ новим медијима. Насупрот томе, поједини

³ *A Declaration of the Independence of Cyberspace* by John Perry Barlow.

⁴ У преводу на српски језик: *дигитални домороци, дигитални имигранти*.

⁵ Енглески термин *native* осим што може бити именица у значењу домородац, урођеник, може бити и придев у значењу изворни. Ово друго значење може бити употребљено и у облику именице, што је дефинитивно и била намера самог аутора, у смислу староседеоца или особе којој је нешто природно, својствено итд. Ипак, неадекватно преведен термин је остао у употреби у српском језику.

„дигитални имигранти” су далеко спремнији од неких „дигиталних домородаца” у погледу коришћења модерне технологије и нових медија. То што се рађају у дигиталном свету и расту уз најновију технологију не значи да су по природи ствари дигитално писменији од старијих чланова друштва, мада треба нагласити чињеницу да доступност технологије од најранијег узраста утиче на њено лакше прихватање и усвајање. Овде се може повући паралела са учењем језика. Научно је доказана чињеница да особа може потпуно усвојити језик пре завршетка „критичног периода”⁶ за учење језика и говорити га без акцента. Ако то учини након „критичног периода”, особа ће сасвим сигурно говорити с акцентом. Тако је и са дигиталним језиком. Млађа генерација га усваја брже и природније јер је рођена у дигиталном свету, за разлику од старије генерације која се у овај свет „доселила”.

Дискурс Пренског је критикован с обзиром да је тешко направити строгу дистинкцију између ове две групе корисника на основу година живота, подразумевајући да је младима технологија иманентна, а старијима не. Стога је предложен другачији терминолошки склоп: *Visitors and Residents* (White, Le Cornu, 2011), у преводу *посетиоци* и *становници*. Аутори наводе да њихову типологију посетилаца и становника треба схватити као континуум, а не као бинарну супротност. Они наглашавају да је разлика између ова два приступа у томе да посетиоци схватају интернет као средство или алат (енг. tool), док га становници доживљавају као место (енг. place). На тај начин посетиоци користе интернет и нову технологију у смислу обављања неког задатка и не праве разлику између њега и других „алата” као што су телефон, књига или оловка и папир. Они једноставно служе сврси. Становници, с друге стране, делимично живе на друштвеним мрежама и велики део њиховог друштвеног живота обавља се онлајн. И док су посетиоци врло опрезни што се тиче остављања трагова њиховог идентитета, становници немају никакве кочнице у том погледу и онлајн идентитет се подразумева. Док посетиоци не виде сврху у дружењу на мрежама кад имају прилику за „стварно” дружење, оно уживо, становници су већи део дана на друштвеним мрежама и њима је тешко да разлуче где је граница и где се завршава реални живот, а где започиње виртуелни, с обзиром да су њима ове две стварности блиске и неодвојиве. По мишљењу Вајта и Лекорнове (White, Le Cornu, 2011), погрешно је сврстати млађу генерацију у становнике, а старију у посетиоце (подела по годинама коју је Пренски користио), јер итекако међу старијима има становника, као што међу млађима има посетилаца, а између ове две крајности има више прелазних облика, јер је то ствар избора и односа према технологији. Ипак, претпоставка је да је такозвана генерација Z⁷ или „дигитална генерација” (којој припадају деца у овом

⁶ Први пут у литератури ову идеју заступа лингвиста и неуролог Ерик Ленеберг 1967. године у свом делу под називом *Biological Foundations of Language*, постављајући хипотезу о критичном периоду усвајања језика. Такозвани „критични период” траје од друге године живота до пубертета, тачније до дванаесте године живота.

⁷ Генерација Z обухвата генерацију рођену од средине деведесетих до отприлике 2015. године. Ова генерација је заменила генерацију Y, такозване миленијалце, који су рођени у периоду између раних осамдесетих до половине деведесетих година, док је њима претходила генерација X, рођена у периоду од раних и средњих шездесетих до касних седамдесетих и раних осамдесетих година. Генерацији X претходила је такозвана беби-бум генерација.

истраживању) већински састављена од становника, док су генерација X и беби-бум генерација (родитељи у овом истраживању)⁸ већински састављене од посетилаца.

Методологија истраживања

Циљ спроведеног истраживања био је да утврди да ли је поменута претпоставка тачна, испитујући комуникационе навике сваке од генерација понаособ, као и њихову међусобну комуникацију. Начин комуницирања сваке од ове две генерације, тј. групе, представља предмет истраживања у раду.

У истраживању је коришћена метода испитивања. Употребљена техника је анкета, а као инструмент коришћен је упитник. Упитник се састојао од 25 питања затвореног типа, са понуђена два, три или четири одговора.⁹ Истраживање је спроведено у периоду од јануара до марта 2021. године.

Узорак у истраживању чини 25 анкетираних породица, 50 родитеља и 43 деце. Анкетирани родитељи су рођени у распону од 1959. до 1980. године. Групу родитеља чини 25 испитаника мушког и 25 женског пола. Ова група је и демографски разноврсна; њени припадници су различитих нивоа образовања, од средње стручне спреме, преко факултетски образованих особа, до оних са академским називом мастера, као и научним називом доктора наука. Анкетирана деца су рођена у периоду од 1997. до 2009. године. Ову групу чини 18 испитаника мушког и 25 женског пола. Реч је о намерном узорку.

Испитаници обе групе су попуњавали исти упитник, а подељени су у две групе приликом статистичке обраде података.

Припадници ове генерације рођени су у периоду после Другог светског рата до средине шездесетих година.

⁸ Родитељи данашњих „дигиталаца”, осим генерацији X и беби бум генерације, могу припадати и генерацији Y, такозваним миленијалцима, ако су раније добили децу, а рођени су почетком овог периода. Међутим, и миленијалци су имали „аналогно детињство” и постепено су се упознавали са новијом технологијом, тј. били су сведоци њеног рађања, тако да свакако постоји разлика у поимању нове технологије између ове генерације и генерације Z. Рани миленијалци, као и касни припадници генерације X, рођени на самом крају седамдесетих година, могу се посматрати и као прелазни облици, јер границе између ових генерација нису увек оштро повучене. Ипак, оно што треба нагласити је да они нису рођени у дигиталном добу и модерна технологија им није била доступна од најранијег детињства, што и јесте полазна тачка у поређењу начина комуницирања родитеља и њихове деце тинејџерског и адолесцентског узраста данас.

⁹ Одређени број питања у упитнику инспирисан је листом разлика између „дигиталних домородаца” и „дигиталних имиграната” која је представљена у чланку *On Digital Immigrants and Digital Natives: How the Digital Divide Affects Families, Educational Institutions, and the Workplace* (Zur, Walker, 2011, стр. 4–6).

Резултати истраживања

Упитник је започет питањем *Колико њрофила на друштвеним мрежама имаће (Фејсбук, Твиџер, Инстаграм, Јуџуб, Вајбер итд.)*, а резултати се разликују у личној мери. Више друштвених профила поседује 56% родитеља, а чак 88,4% деце, по један 36% родитеља, а 11,6% деце, док ниједан профил нема 8% родитеља, а код деце је тај удео 0%, што значи да не постоје припадници друге групе испитаника који немају ниједан профил.

Када је реч о употреби интернета и његовој намени и уделу у свакодневној комуникацији, резултати се разликују у још већој мери. Тако на питање *У коју сврху користиш интернет*, одговори илуструју да у сврху добијања потребних информација интернет користи чак 48% испитаника из прве групе и 0% из друге. Ради дружења и забаве интернет користи свега 4% родитеља, а 14% деце, док у обе ове сврхе интернет користи 48% родитеља и чак 86% деце.

Када је реч о дневној комуникацији, 68% родитеља и само 9,3% деце је обавља лицем у лице и телефонским разговорима. Углавном путем друштвених мрежа то чини 18,6% млађих и 0% старијих, док 32% старијих и чак 72,1% млађих користи оба начина комуницирања.

Што се комуникације с пријатељима тиче, чак 96% родитеља и 74,4% деце са пријатељима радије комуницира лично или путем телефона, док тек 4% родитеља, а 25,6% деце, то радије чини текстуралним порукама на различитим мрежама. И овог пута је примат живој комуникацији дат од стране припадника прве групе, и то у огромном проценту, иако готово три четвртине припадника друге групе такође радије комуницира уживо.

Наредно питање односило се на начин на који испитаници обављају своје обавезе, као и слободне активности (задовољства). Своје обавезе и активности појединачно, једну по једну, обавља чак 64% старијих испитаника, а 39,5% млађих, док истовремено више ствари (читање, слушање музике, дописивање на друштвеним мрежама итд.) обавља 36% старијих, а чак 60,5% млађих.

Следеће питање односило се на слободно време и доколицу, те се на констатацију *У слободно време ради забаве и оушћања радије бирам* за добру књигу одлучило више од половине родитеља, 54% њих, а само 2,3 % деце, док се за музику, видео садржај, чет и сл. определило 46% испитаника из прве групе и чак 97,7 % њих из друге групе.

Реченицу *Пријатије ми је да читам* 68% родитеља је допунило одговором *читам текс, књиу, новине и сл.*, док је то учинило 39,5% деце, што је знатно мање. За текст у електронском облику определило се свега 6% родитеља и 21% деце, док је 26% испитаника из прве групе и 39,5% њих из друге изјавило да им је свеједно.

Када је у питању начин читања текста или књиге, чак 96% родитеља је изјавило да се труди да текст прочита од почетка до краја, док је код деце тај проценат 65,1%. За други одговор који је гласио *читам по пасус или два, радећи друге ствари истовремено (сурфујем на интернету, дописујем се с пријатељима и сл.)* одлучило се свега 4% родитеља, а 34,9% деце.

Разлика у одговорима између две групе испитаника значајна је и у наредном питању. Наиме, када је реч о начину прибављања информација, 86% родитеља, а

37,2% деце, одговорило је да то чине читајући штампу, гледајући телевизију или користећи званичне интернет сајтове дневних новина нпр., док је 14% родитеља, а чак 62,8% деце, одговорило да то чине углавном посредно, преко пријатеља или друштвених мрежа.

Када је у питању начин примања информација, одговори обе групе испитаника су прилично усаглашени. Тако је 60% родитеља и 62,8% деце изјавило да им више одговара да то буде полако, логичним следом, из једног извора у једном тренутку, док је 40% родитеља и 37,2% деце рекло да им више одговара да то буде брзо, више информација истовремено и са различитих извора. Овај резултат донекле изненађује јер се претпоставља да би припадници млађе генерације требало да се у већој мери определе за други одговор, јер они генерацијски тако функционишу, уз помоћ мноштва извора у електронском облику.

На питање да ли виде веће задовољство у ишчекивању награде после дужег рада и уложеног труда или у тренутној награди, где не виде смисао у чекању, за први одговор определило се 74% родитеља и чак 79,1% деце, што такође представља изненађење јер би се очекивало да се деца определе за „инстант– награду”. За други одговор одлучило се 26% родитеља и 20,9% деце.

Када је требало одабрати начин дружења са пријатељима, за опцију дружења лицем у лице, у кафићима, ресторанима и сл. одлучило се 86% родитеља и 74,4% деце. За дружење на друштвеним мрежама проценат испитаника је у оба случаја био 0%, док оба начина дружења бира 14% старијих и 25,6% млађих испитаника. Примећујемо да је велики проценат испитаника, без обзира на старосну доб, дао предност дружењу уживо, иако је тај проценат нешто виши код старије популације.

Одговори на наредно питање се разликују у приличној мери, што је и било очекивано услед генерацијских разлика. Када је реч о употреби текстуалних порука, 66% родитеља је изјавило да води рачуна о правопису и пише пуним реченицама, док то чини свега 18,6% деце. Само 4% родитеља, а 27,9% деце, сматра да им правопис није битан и користи скраћенице, док је 30% родитеља и 53,5% деце изјавило да зависи од ситуације.

Када са пријатељима желе да поделе искуство у вези са својим путовањем, чак 98% родитеља се определило за опцију *исјричам им лично, телефоном или им лично покажем слике*, док је код деце тај проценат нешто нижи, али ипак изненађујуће висок за нову генерацију и износи 79,1%. За објављивање слика на Фејсбуку, Инстаграму и сл. определило се свега 2% родитеља, а 20,9% деце.

На питање *Да ли постоје аспекти Вашеј живојна који се обављају искључиво онлајн*, потврдно је одговорило 26% родитеља и 39,5% деце, а одрично 74% старијих, а 60,5% млађих.

Што се тиче начина на који доживљавају интернет, само 10% родитеља и 27,9% деце изјаснило се да је за њих интернет стваран и понекад занимљивији и опипљивији од реалног живота, док је чак 90% родитеља и 72,1% деце мишљења да је интернет виртуелан и да није део стварног живота.

Када је у питању стицање нових знања, 82% родитеља и 60,5% деце изјављује да увек воли да сазна нешто ново „за сваки случај”, док 18% родитеља, а 39,5% деце, учи по потреби, у последњем тренутку и само неопходно.

На питање *Како се односиће према својој приватности*, 74% родитеља и 60,5% деце изјавило је да не воли да објављује личне информације и поставља слике и видео-записе видљиве свима, док 26% старијих и 39,5% млађих нема ништа против дељења личних информација и слика или видео-записа.

Финалних седам питања у анкети односило се на међусобну комуникацију између родитеља и деце. На питање *Колико времена проведеће у комуникацији са својом децом/родитељима у току дана*, 24% родитеља и 18,6% деце одговорило је са *мање од 2 сата*. За опцију *2–4 сата* определило се 46% родитеља и 58,1% деце, док је 30% родитеља и 23,3% деце изјавило да дневно проведе више од 4 сата у комуникацији са својом децом/родитељима. Видимо да се проценти донекле разликују, тако да се може закључити да је овде реч о субјективном поимању временаведеног у међусобном комуницирању.

На питање *Колико времена дневно проведеће на интернету*, са *мање од 2 сата* одговорило је 58% родитеља, а само 4,6% деце. Од 2 до 4 сата дневно на интернету проведе 38% родитеља и 30,2% деце. За опцију *више од 4 сата* није се определио ниједан родитељ, тј. 0%, док је ову опцију одабрало 41,9% деце. И коначно, свега 4% родитеља, а 23,3% деце проведе већину дана на интернету. То значи да више од 4 сата или већину дана на интернету проведе свега 4% родитеља, док то чини 65,2% деце (око две трећине испитаника из млађе групе).

Потврдан одговор на питање да ли су у контакту са својом децом/родитељима путем друштвених мрежа дало је 26% родитеља и 30,2% деце, одричан 40% родитеља и тек 9,3% деце, док 34% родитеља и 60,5% деце каже да то чине понекад.

На наредно питање које је гласило *Да ли са својом децом/родитељима проводеће заједничко време у слободним активностима (спорт) или друштвеним играма (шах, јамб, монопол и сл.)*, половина родитеља, тј. 50% њих, и 30,2% деце одговорило је са *да*, 14% родитеља и 37,2% деце са *не*, док је 36% родитеља и 32,6% деце одабрало одговор *понекад*.

Када је у питању заједничко играње онлајн или неких других компјутерских игрица, ниједан испитаник, тј. ниједан родитељ, као и ниједно дете, није дао потврдан одговор. Одрично је одговорило 90% родитеља и 88,4% деце, а за опцију *понекад* определило се 10% родитеља и 11,6% деце.

Када је требало проценити да ли је времеведено са децом/родитељима по њиховом мишљењу довољно или недовољно, за прву опцију одлучило се 44% родитеља, а чак 74,4% деце, док се за другу определило 56% родитеља и 25,6% деце, из чега следи закључак да би родитељи желели да више времена проводе са својом децом, док је већину деце време које проводе заједно довољно.

Последње питање у упитнику гласило је *Да ли је по Вашем мишљењу Ваша комуникација са децом/родитељима задовољавајућа*. На ово питање потврдан одговор дало је 76% родитеља и 86% деце, док се за одричан одговор определило 24% родитеља и 14% деце у истраживању.

Закључак

Почетна хипотеза да родитељи у истраживању углавном припадају групи по-сетилаца, док деца припадају групи становника, потврђена је резултатима истраживања. Иако постоје одређени аспекти комуницирања у којима нису забележене велике разлике, у већини случајева су разлике значајне.

На првом месту, деца у много већем броју поседују више профила на друштвеним мрежама. Осим тога, одређени проценат родитеља нема чак ниједан профил, док у спроведеном истраживању не постоји дете које нема ниједан профил. Када је реч о употреби интернета и његовој намени, готово половина испитаних родитеља користи интернет искључиво ради добијања информација, док то не чини ниједно дете. У обе сврхе, ради добијања информација и ради забаве, интернет користи двоструко више деце него родитеља.

Разлика у комуникационим навикама између прве и друге групе испитаника видљива је и по питању обављања дневне комуникације, где преко две трећине родитеља своју дневну комуникацију обавља лицем у лице или путем телефона, док то чини мање од десетине деце. Ниједан родитељ није одабрао опцију комуницирања путем друштвених мрежа, а готово петина деце се определила за ову опцију, док далеко већи број деце у односу на родитеље користи интернет у обе сврхе. Када је у питању лични доживљај испитаника, велика већина родитеља радије комуницира са пријатељима лично или путем телефона, док само 4% њих то радије чини на друштвеним мрежама, док је код деце та ситуација мало другачија. Иако око три четвртине деце радије комуницира уживо, једна четвртина њих се и даље одлучује за комуникацију путем друштвених мрежа.

Генерациска разлика видљива је и у начину обављања обавеза и задовољстава, где готово двоструко више деце у односу на број родитеља прибегава мултитаскинг-у, односно обављању више ствари истовремено. Такође, у слободно време више од половине родитеља и занемарљив проценат деце, 2,3% њих, бира добру књигу, док ће остали радије слободно време провести уз музику, видео садржај, чет и сл. Осим тога, много већи проценат родитеља даје предност штампаном тексту у односу на електронску форму. Томе треба додати чињеницу да је чак 96% родитеља и око две трећине деце изјавило да текст читају од почетка до краја, док остатак то чини летимично, радећи друге ствари истовремено. Такође далеко већи проценат родитеља информације прибавља читајући штампу, гледајући телевизију или пратећи званичне интернет сајтове, док већина деце то чини посредно, преко пријатеља или друштвених мрежа.

Постоје и одређени аспекти живота где се одговори не разликују у већој мери. На пример, и једна и друга група испитаника радије добија информације sukcesивно, а не истовремено, радије ишчекује награду после уложеног труда у односу на тренутну награду и радије се дружи са пријатељима уживо, иако је тај проценат опет код родитеља нешто виши.

Што се поимања интернета тиче, тек десетина родитеља и три пута више деце сматра да је он стваран и понекад опипљивији од реалног живота, док га остатак сматра виртуелним. У животима око четвртине родитеља и две петине деце постоје

аспекти који се обављају искључиво онлајн. Када је реч о приватности, три четвртине родитеља и три петине деце се не осећа пријатно по питању објаве личних података. У том маниру, тек 2% родитеља би објавило слике на друштвеним мрежама како би поделило информације о неком свом путовању, док би то учинила петина млађих испитаника.

Када је у питању стицање нових знања, већи проценат родитеља се одлучује за превентивно учење унапред, док се одређени проценат деце опредељује за учење по потреби. Разлика је још наглашенија по питању употребе правописа у текстуалним порукама. Две трећине родитеља сматра да је правопис битан и води рачуна о њему при писању текстуалних порука, док то чини мање од петине деце.

Када је међусобна комуникација у питању, резултати су показали да деца проводе далеко више времена на интернету од родитеља, као и да различито поимају време проведено у међусобној комуникацији. Понекад међусобно контактирају преко друштвених мрежа, некада заједно учествују у слободним активностима, али веома ретко играју компјутерске игрице заједно.

Велики проценат испитаника из обе групе сматра да им је међусобна комуникација задовољавајућа, док више од половине родитеља, а само једна четвртина деце, сматра да недовољно времена проводе са децом/родитељима.

Коначан закључак је да постоје огромне разлике у комуникационој пракси између данашњих тинејџера и адолесцената и њихових родитеља, вероватно највеће у досадашњој историји. Њихов став према интернету и друштвеним мрежама на првом месту је дијаметрално супротан. Већина родитеља припада дигиталним посетиоцима, док већина деце припада дигиталним становницима. Претпоставка је да ће разлике у комуникационим навикама између родитеља и деце опадати с временом, док старији припадници Z генерације не добију своју децу и тако се коначно превазиђе разлика између сада постојећих „аналогних” родитеља и „дигиталне” деце. До тада се могуће решење за превазилажење комуникацијског јаза између родитеља и деце може наћи у настојању родитеља да прихвате неке од „дигиталних” навика своје деце, са којима се она рађају и одрастају, придруже им се у новим видовима комуницирања, те им се приближе и премосте поменуте разлике.

Marija R. Boranijašević¹
Academy of Vocational Studies of Southern Serbia,
Higher education units in Blace
Blace (Serbia)

COMMUNICATION GAP BETWEEN ANALOGUE PARENTS AND DIGITAL CHILDREN

(Translation In Extenso)

Abstract: The conducted research is aimed at determining whether there are any differences, and to what extent, in communication practice between parents and their children today. The subject of the research refers to communication habits of parents and their children, as well as their mutual communication. The task is to determine whether the parents belonging to Generation X and Baby Boom Generation, characterized by the “analogue” approach to communication, and their children belonging to “digital” Generation Z, actually communicate in a different manner and generally belong to two groups: Digital Residents or Digital Visitors.

Keywords: communication, Digital Residents, Digital Visitors, parents, children

Introduction

Man has communicated from the earliest times and the first communication acts through mimic and gestures to the appearance of the first languages and beginnings of verbal communication. Although communication among people is a complex process that simultaneously involves verbal and nonverbal communication, the basic feature of the man and the characteristic typical only of people is the existence and use of the language.

Just as human communication and the man's evolution have developed throughout history, the man has developed his communication skills from his birth to his adult age. The child first uses mimic, then learns first words and, after adopting the verbal speech, there ensues written communication that is by far more demanding than verbal communication, and is learnt more slowly. Therefore, all steps in the evolutionary and civilization progress of humankind are reflected in the man's progressing steps, from the child as a communicator to the adult communicator. A crucial role in this process for children is played by

---

¹ marijaboranijasevic@yahoo.com

parents and their commitment to the teaching role, then teachers and educators at school. “Numerous studies have proved the importance of communication between parents and children for the child’s intellectual, emotional and moral development” (Reardon, 1998, p. 158). As children grow up, they become more independent and introduce novelties and specific personal characteristics into their communication competencies. The family is the nucleus of social life, as well as the support to every individual. In that way, good family relations, as well as successful and creative communication among its members, as a rule give birth to healthy and psychologically stable social individuals. Nowadays, it seems that communication between parents and children is exposed to much greater challenges than it was the case only a few decades ago, which is the contribution of the extremely rapid development of modern technology and new media.

New media and virtual communication

Modern era and rapid technological progress also impose a greater speed of life. Scientific and technological progress itself reaches astronomical speeds that are difficult to keep up with. In order to compare scientific and technological progress from the man’s appearance until today graphically, as a twelve-hour period, “the invention of the wheel would occur in the eleventh hour, while all other innovations determining our modern life would be placed –within last five minutes. In this comparison, the development of information technology would take place in the past thirty seconds” (Radojković, Miletić, 2008, p. 156). Therefore, from the construction of the first computer in 1946, which weighed about thirty tons, via the fifth-generation computer in the mid-1980s, today there are very few people without the last-generation mobile telephone which is actually a small computer of negligible size, but huge potential. Above all, new devices with increasingly better performances have appeared in the shortest period of time. Namely, from the creation of the *ARPANET* computer network between 1967 and 1971, which served for military purposes, to the “network of all networks”, i.e. the internet, without which today’s life cannot be imagined at all, only half a century passed. If we had a time machine and could miraculously send a group of “digital” generation members back to the time with no computers or internet, we may only assume that they would not know how to behave and live in such conditions; it seems that McLuhan’s metaphor of “media as human extensions” (Marshall McLuhan, 1971) has never been more applicable, taking into account that the mobile telephone as a “new medium” acts like an extended arm of every member of the new generation. Today, a parallel could be made with the situation from the 15th and 19th centuries, when the invention of the printing press with the movable type and the invention of photography made a “revolutionary effect on the development of modern art and culture”, since currently we are “in the middle of a new media revolution – the shift of all culture to computer-mediated forms of production, distribution, and communication” (Manovich, 2015, p. 61).

The computer network as a new medium and its mass use have given rise to a completely new form of communication practice – virtual communication. The basic characteristic of virtual communication is that “it eliminates differences and integrates the features of interpersonal, group and mass communication” (Miletić, Miletić, 2012, p. 23).

Virtual communication can be performed by anyone, anywhere and at any time. The only condition is having access to the internet.

“A new form of communication – virtual communication, constitutes an exchange of messages via the computer network between two or more or an unlimited number of people (individuals, groups, organizations/communication centres), with the possibility of reciprocal changeability of communication roles of emitters and recipients in real time or asynchronously” (Miletić, 2008, p. 40).

The advantage of virtual communication, apart from asynchrony, is also the reduction of spatial distance, so that connecting of people in different parts of the world, several thousand kilometres apart, has become possible by a single click of the mouse or touch on the screen. However, besides all these evident advantages, virtual communication has certain disadvantages as well. First, there is an excessive use of new media, which may act in a hypnotizing manner because it transfers a person into the world he/she wants it to be, i.e. the world created by imagination. In modern times, people first reach for new media because media happen to be “the most important focus of spare time activities and a means of entertainment. They also help to organize and connect the remaining spare time”² (McQuail, 1994, p. 1). Resorting to new media is even more pronounced. Moreover, the computer network is becoming dominant and it assimilates media existing so far.

“A new medium, in the very first decades of its existence, is showing a tendency of absorbing all previous media and their expressive capabilities, including, first of all, communication demiurges of social life in the past century – mass communication media (print, film, radio and television)” (Miletić, 2008, p. 40).

However, apart from the danger of excessive “consumption” and creation of a parallel universe of existence, this way of communicating has other deficiencies too. Some researchers, for example English linguist David Crystal, believe that this way of communicating through social media, as well as textual communication via mobile telephones, actually constitute a step backwards because “the world of virtual communication is really deprived of immediacy and spontaneity of human contact achieved in real life” (Pavlović, Aleksić, 2011, pp. 224–225). People spend the greatest part of their spare time “in virtual space, separated from direct communication, which is particularly pronounced among young people whose life takes place in the world of hyperproduction, networking and virtuality” (Bazić, 2017, p. 535). The excessive use of social media leaves serious consequences on the young population because with time they “start losing themselves and ‘sinking’ into the abyss of this magic called virtual communication” (Đorđević, 2017, p. 261). Nevertheless, social media are an integral part of young people’s lives nowadays and sometimes they find it difficult to draw the line between virtual reality and real life, so that the parallel world created on social media is sometimes more important and real to them than real life.

---

² Translated by the author. All quotes hereinafter taken from the literature in English have been translated by the author.

Digital natives and digital immigrants, or residents and visitors?

The dichotomy *digital natives* and *digital immigrants* is first mentioned in “A Declaration of the Independence of Cyberspace”³ 1996 and it is mostly associated with the name of Mark Prensky, who made these terms popular. In his article entitled *Digital Natives, Digital Immigrants*⁴ (Prensky, 2001), commenting the decreasing quality of the educational system in the United States of America, the author states that the reason for it is clear and says: “Our students have changed radically. Today’s students are no longer the people our educational system was designed to teach” (Prensky, 2001, p. 1). He points out that today’s students spend much less time reading than playing video-games or watching television, and emphasizes that computer games, electronic mail, internet, mobile telephones and SMS texting are an integral part of their lives. It goes without saying that this statement is a moderate version today, twenty years after the publication of the original article, because today’s students spend most of their days on the internet and various social media, so that their “digitality” is even more pronounced. Thinking about an adequate term for “new” students, he finds that the best choice would be the term *digital natives*, which has been accepted in Serbian as well. However, the choice of terminology in Serbian, in our opinion, is not adequate.⁵ Explaining the choice of terminology, the author also states that today’s students are actually “native speakers” of the digital language of computers, video-games and internet. On the other hand, *digital immigrants* is the term the author gives to all those who were not born in the digital world, but have accepted and now use the new digital technology. In his use of the terms *digital natives* and *digital immigrants* Mark Prensky progressed to the term *digital wisdom*. Speaking of the communication gap between teachers and students, he states that every change is difficult, but believes that what “teachers should do can be best described not as ‘changing’ but as ‘adapting’ to the new context and environment in which we have all found ourselves” (Prensky, 2011, pp. 3–4).

The terminological combination popularized by Mark Prensky provokes a debate and has often been criticized because it implies that all people born in the digital world are “digital natives”, while those who become familiar with the new technology at a later stage of life are “digital immigrants”, which is not necessarily true. The very availability of the new technology from early childhood does not mean that the person will necessarily be digitally literate too, just as every “digital immigrant” does not necessarily need to show discomfort in the contact with the technology and have a different approach to the new media. On the contrary, some “digital immigrants” are much more willing than some “digital natives” when it comes to the use of the modern technology and new media. The fact that they were born in the digital world and grow up with the latest technology does not mean that “digital natives” will by default be digitally more literate than the older members

---

³ A Declaration of the Independence of Cyberspace by John Perry Barlow.

⁴ Translated into Serbian as: *digital natives* and *digital immigrants*.

⁵ The English term *native*, apart from being a noun that denotes an indigenous person, can also be an adjective meaning “original”. The latter meaning may be also used in the form of a noun, which was definitely the author’s intention, in terms of a native or a person who finds something natural, specific etc. However, the inappropriately translated term has remained in use in Serbian.

of the society, although the fact should be emphasized that technology availability from the earliest age actually leads to its easier acceptance and adoption. Here, a parallel may be made to language learning. It has been scientifically proved that a person can learn a language completely before the end of the “critical period”⁶ for language learning, and speak it with no accent at all. If somebody does it after the “critical period”, they will most certainly speak the language with an accent. The same refers to the digital language. The younger generation adopts it faster and more naturally because its members were born in the digital world, unlike the older generation that has “immigrated” to this world.

Prensky’s discourse has been criticized because it is difficult to make strict distinction between these two groups of users based on their age assuming that technology is immanent to young people but not to older people. That is why a different terminological set was proposed: *visitors and residents* (White, Le Cornu, 2011), translated in the same way into Serbian. These authors state that their typology of visitors and residents should be understood as a continuum and not as a binary opposite. They point out that the difference between these two approaches is that visitors see the internet as a tool, while residents see it as a place. In that manner, visitors use the internet and new technology in terms of performing a task, without making any difference between it and other “tools” such as the telephone, book or pen and paper. They simply serve their purpose. In contrast, residents partly live on social media and a large part of their social lives takes place online. While visitors are quite cautious when it comes to leaving traces of their identity, residents have no concerns in that respect and their online identity is taken for granted. While visitors do not see any point in socializing on networks when they have the opportunity to socialize “in a real way”, i.e. live, residents spend the greater part of the day on social media and find it difficult to distinguish the boundary, i.e. where the real world ends and where virtual life begins, since to them these two realities are close and inseparable. According to White and Le Cornu (White, Le Cornu, 2011), it is wrong to categorize the younger generation as residents, and the older one as visitors (the division by age used by Prensky) because there are quite many residents among the older, just as there are many visitors among the younger, and between these two opposites there are many transitional forms since it is a matter of choice and attitude towards technology. However, it is also assumed that the so-called Z generation⁷ or “digital generation” (which includes the children in this research) is mostly composed of residents, while X generation and baby-boom generation (the parents in this research)⁸ are mostly composed of visitors.

---

⁶ This idea was promoted in literature for the first time by linguist and neurologist Eric Lenneberg in 1967, in his work entitled *Biological Foundations of Language*, proposing a hypothesis about the critical period of language adoption. The so-called “critical period” lasts from the child’s second year to adolescence, or more precisely, to the age of twelve.

⁷ Z generation includes the people born from the mid-1990s to about 2015. This generation has replaced Y generation, so-called millennials, who were born in the period between early 1980s and mid-1990s, while they were preceded by X generation, or the people born between early and mid-1960s to late 1970s and early 1980s.

⁸ Parents of today’s “digitals”, except for X generations and baby boom generation, may also belong to Y generation, or so-called millennials if they got children earlier and were born at the beginning of this period. However, even millennials had a “digital childhood” and gradually became familiar

Research methodology

The conducted research is aimed at establishing whether the above-mentioned assumption is true, by examining communication habits of each generation separately, as well as their mutual communication. The way in which each of these generations or groups communicates is the research subject in this paper.

The research uses two methods. The method used is the survey, while the questionnaire is used as an instrument. The questionnaire consists of 25 of close-ended questions with two, three or four offered answers.⁹ The research was conducted in the period from January to March 2021.

The research sample is composed of 25 respondent families, 50 parents and 43 children. The parents were born in the period ranging from 1959 to 1980. The parent group included 25 male and 25 female respondents. This group is also demographically diverse; its members had different levels of education, from secondary school degrees, via university degrees to academic titles of master, as well as the scholarly PhD titles. The surveyed children were born in the period from 1997 to 2009. This group included 18 male and 25 female respondents. The sample in question is intentional.

The respondents from both groups filled in the same questionnaire and were divided into two groups for the purpose of statistical data processing.

Research results

The questionnaire begins with the question *How many accounts do you have on social media (Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, Viber etc.)*, and the results differ on a large scale. Several accounts are used by 56% and by as many as 88.4% children, while only one account is used by 36% parents and 11.6% children; 8% parents do not have an account at all, while that percent with the children is 0%, which means that there are no members of the second group of respondents without at least one account.

When it comes to the use of the internet and its purpose and share in everyday communication, the results differ on an even larger scale. So, the answers to the question *What purpose do you use the internet for* illustrate that as many as 48% respondents from the first group use the internet for obtaining necessary information as compared to 0%

---

with the novel technology, i.e. witnessed its emergence, so that there is a definite difference in understanding new technology between this generation and Z generation. Early millennials, as well as younger members of X generation, born at the very end of the 1970s, can also be seen as transition forms, because boundaries between these generations are not always sharp. Nevertheless, what should be emphasized is that they were not born in the digital era and modern technology was not available to them from their earliest childhood, which actually happens to be the starting point in comparing ways of communication between parents and their (teenaged and adolescent) children today.

⁹ A certain number of questions in the questionnaire have been inspired by the list of differences between “digital natives” and “digital immigrants” given in the article *On Digital Immigrants and Digital Natives: How the Digital Divide Affects Families, Educational Institutions, and the Workplace* (Zur, Walker, 2011, pp. 4–6).

from the second group. Only 4% parents used the internet for socializing and entertainment as compared to 14% children, while 48% parents and as many as 86% children use the internet for both purposes.

As for everyday communication, 68% parents and only 9.3% children have it in person or on the telephone. It is done mainly by social media by 18.6% younger and by 0% older respondents, while both ways of communication are used by 32% older and as many as 72.1% younger respondents.

Regarding communication with friends, as many as 96% parents and 74.4% children prefer communicating with their friends in person or on the telephone, while only 4% parents and 25.6% children would rather do it by texting messages on various social media. This time also the members of the first group give priority to communicating live, on a really large scale, although almost three quarters of the members of the second group also prefer communicating live.

The following question refers to the way in which the respondents perform their duties, as well as spare time activities (for pleasure). As many as 64% older and 39.5% younger respondents do their duties and activities individually, one at a time, as compared to 36% older and as many as 60.5% younger respondents do many things simultaneously (reading, listening to music, chatting on social media etc.).

Another question refers to spare time and entertainment. The statement *In my spare time I would rather read a good book for entertainment and relaxation* was chosen by more than a half of the parents, or 54% of them, and only 2.3 % children, while 46% respondents from the first group and as many as 97.7 % of those from the second group opted for music, video content, chatting etc.

The sentence *I find reading more comfortable* was supplemented by 68% parents with the answer *printed text, book, newspapers etc.* and by a substantially lower percent of the children – 39.5%. A text in electronic format was chosen by only 6% parents and 21% children, while 26% respondents from the first group and 39.5% of those from the second group said that it was all the same to them.

As far as the way of reading a text or a book is concerned, as many as 96% parents say that they try to read the text from the beginning to the end, while the percentage of the children doing it is 65.1%. The second answer *I read a passage or two while doing other things at the same time (I surf the internet, chat with my friends etc.)* was chosen by only 4% parents as compared to 34.9% children.

The difference in the answers between these two groups of the respondents is also significant in the next question. Namely, when it comes to the way of getting information, 86% parents and 37.2% children say that they do it reading the press, watching television or using the official websites of daily newspapers, while 14% parents and as many as 62.8% children say that they mostly do it indirectly, through friends or social media.

As for the way of receiving information, the answers of both groups of the respondents are quite even. So, 60% parents and 62.8% children say that they prefer doing it slowly, in a logical order, from one source at a time, while 40% parents and 37.2% children say that they prefer doing it quickly, with plenty of information at the same time and from different sources. This result is somewhat surprising because the members of the younger generation

would be expected to opt for the second answer since they function like that as a generation, with the aid of a multitude of sources in electronic format.

When asked whether they find greater pleasure in waiting for a reward after a longer period of work and plenty of efforts made or in a momentary reward where there is no point in waiting, the first answer was chosen by 74% parents and as many as 79.1% children, which also comes as a surprise because the children would be expected to opt for an “instant” reward. The second answer was chosen by 26% parents and 20.9% children.

When choosing a way of socializing with friends, 86% parents and 74.4% children opted for socializing in person, in cafés, restaurants etc. In both cases, 0% respondents were in favour of socializing on social media, while 14% older and 25.6% younger respondents opted for both ways of socializing. We can notice that a high percentage of the respondents, regardless of their age, gave priority to socializing live although that percentage is somewhat higher among the older population.

The answers to the following question differ to a large extent, which was to be expected due to the generation differences. Speaking of the use of text messages, 66% parents say that they take care of grammar and use full sentences, while only 18.6% children do it. Only 4% parents and 27.9% children think that grammar is not important and use abbreviations, while 30% parents and 53.5% children say that it depends on the situation.

When they want to share an experience regarding their travelling, as many as 98% parents opt for *I tell my friends in person, on the telephone or show them photos*, while that percentage is somewhat lower with the children, but still surprisingly high for the new generation, amounting to 79.1%. Only 2% parents and 20.9% children opted for posting photos on Facebook, Instagram etc.

When asked *Are there any aspects of your life taking place exclusively online*, 26% parents and 39.5% children answered affirmatively while 74% older and 60.5% younger respondents answered negatively.

Regarding the way in which they experience the internet, only 10% parents and 27.9% children have stated that to them the internet is real, and sometimes more interesting and tangible than real life, while as many as 90% parents and 72.1% children think that the internet is virtual and not a part of real life.

As for gaining new knowledge, 82% parents and 60.5% children say that they always like learning something new “just in case”, while 18% parents and 39.5% children learn when necessary, at the last moment and only what is obligatory.

When asked *How do you treat your privacy*, 74% parents and 60.5% children have answered that they do not like disclosing personal information and posting photos and video-clips visible to everyone, while 26% older and 39.5% younger respondents have nothing against sharing personal information, photos or video-clips.

The final seven questions in the questionnaire refer to mutual communication between parents and children. When asked *How much time a day do you spend communicating with your children/parents*, 24% parents and 18.6% children answered *less than 2 hours*. The option *2–4 hours* is chosen by 46% parents and 58.1% children, while 30% parents and 23.3% children say that they spend more than 4 hours a day communicating with their children/parents. We can see that these percentages are somewhat different, so it can be concluded that it is a subjective way of understanding the time spent in mutual communication.

When asked *How much time a day do you spend on the internet*, 58% parents and only 4.6% children answered *less than 2 hours*. From 2 to 4 hours a day on the internet are spent by 38% parents and 30.2% children. The option *more than 4 hours* was chosen by no, or 0% parents, while it was chosen by 41.9% children. In the end, only 4% parents and 23.3% children spend most of their day on the internet. It means that only 4% parents spend more than 4 hours or the greatest part of the day on the internet, while that is done by 65.2% children (about two thirds of the respondents from the younger group).

An affirmative answer to the question whether they are in contact with their children/parents via social media is given by 26% parents and 30.2% children; a negative answer is given by 40% parents and only 9.3% children, while 34% parents and 60.5% children say that they sometimes do it.

The following question – *Do you spend time with your children/parents together in spare time activities (sports) or social games (chess, dice, Monopoly etc.)*, half of the parents, or 50% of them, and 30.2% children answered with *yes*, 14% parents and 37.2% children with *no*, while 36% parents and 32.6% children opted for the answer *sometimes*.

When it comes to playing games or computer games online together, no respondents, i.e. no parents or children, gave an affirmative answer. A negative answer was given by 90% parents and 88.4% children, whereas the option *sometimes* was chosen by 10% parents and 11.6% children.

When it was necessary to assess whether the time spent with their children/parents was sufficient or insufficient in their opinion, the first option was chosen by 44% parents and as many as 74.4% children, while the second option was chosen by 56% parents and 25.6% children. Hence, it can be concluded that the parents would like to spend more time with their children, while most children found that the time spent together was sufficient.

The last question in the questionnaire was *In your opinion, is your communication with the children/parents satisfactory*. This question was answered affirmatively by 76% parents and 86% children, while a negative answer was given by 24% parents and 14% children in the survey.

Conclusion

The starting hypothesis that the parents in the survey mainly belong to the group of visitors, while the children belong to the group of residents has been confirmed by the research results. Although there are certain aspects of communication where no large differences were found, in most cases the differences are substantial.

In the first place, there is a much larger number of the children with several accounts on social media. Moreover, a certain percentage of parents have no accounts at all, while in the conducted research there is not a single child without at least one account. Speaking of the use of the internet and its purpose, almost half of the surveyed parents use the internet exclusively for the sake of getting information, while no children do it. Twice as many children than the parents use the internet for both purposes, i.e. for getting information and for entertainment.

The difference in communication habits between the first and the second group of the respondents is also visible in relation to the question of performing daily communication,

where more than two thirds of the parents perform their everyday communication in person or on the telephone, while under one tenth of the children do it. No parents have opted for communicating via social media and almost one fifth of the children have chosen this option, while a much larger number of the children as compared to the parents use the internet for both purposes. Speaking of the personal experience of the respondents, a large majority of the parents prefer communicating with friends in person or on the telephone, while only 4% of them do it on social media. The situation is slightly different with the children. Although about three quarters of the children prefer communicating live, one quarter of them will still opt for communication via social media.

The difference between the generations is also visible in the way of performing duties and getting entertainment, where almost twice as many children in comparison to the parents resort to multitasking, i.e. they perform several things at the same time. Furthermore, in spare time, more than half of the parents and a negligible percentage of the children, or 2.3% of the, will opt for a good book, while others will spend their spare time with music, video content, chatting etc. In addition, a much larger percentage of the parents gives priority to a printed text over electronic format. It is also necessary to mention the fact that as many as 96% parents and about two thirds of the children say that they read a text from the beginning to the end, while the others do it briefly, while doing other things at the same time. Moreover, a much larger percentage of the parents get information by reading the press, watching television or visiting official websites, while most of the children do it indirectly, through their friends or social media.

There are also certain aspects of life where the answers do not differ substantially. For example, both groups of the respondents prefer getting information successively and not simultaneously; they prefer waiting for a reward after the efforts they make to a momentary reward, and they prefer socializing with their friends live, although that percentage is again somewhat higher among the parents.

As for the understanding of the internet, only one tenth of the parents and three times more children think that it is real and sometimes more tangible than real life, while the remainder of them finds it virtual. In the lives of about one quarter of the parents and two fifths of the children, there are aspects performed exclusively online. When it comes to privacy, three quarters of the parents and three fifths of the children do not feel comfortable about disclosing their personal data. In that respect, only 2% of the parents would post their photos on social media in order to share the information about travelling, while one fifth of younger respondents would do it.

Speaking of acquiring new knowledge, a greater percentage of the parents opt for preventive learning in advance, while a certain percentage of the children opt for learning as necessary. The difference is even more pronounced when it comes to the use of grammar in text messages. Two thirds of the parents think that grammar is important and should be taken care of when writing text messages, while under one fifth of the children will do it.

As far as mutual communication is concerned, the results show that children spend much more time on the internet as compared to their parents, and that they also have a different understanding of the time spent in mutual communication. Parents and children sometimes contact one another via social media and sometimes they participate in free activities together, but they rather rarely play computer games together.

A high percentage of the respondents from both groups think that their mutual communication is satisfactory, while over a half of the parents and only one quarter of the children think that they do not spend enough time with children/parents.

The final conclusion is that there are substantial differences in communication practice between teenagers or adolescents and their parents today, most probably the largest ones in history so far. First, their attitude to the internet and social media is diametrically opposed. Most parents belong to digital visitors, while most children belong to digital residents. It is assumed that the differences in communication habits between parents and children will decline with the passage of time until older members of Z generation become parents themselves, thus finally overcoming the difference between the currently existing “analogue” parents and “digital” children. Until then, a potential solution to overcoming the communication gap between parents and children may be found in parents’ efforts to accept some of the “digital” habits their children are born and grow up with, to join their children in new forms of communication, and thus get closer to them and bridge the above-mentioned differences.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Barlow, J. P. (1996). *A Declaration of the Independence of Cyberspace*. Available at <https://www.eff.org/cyberspace-independence>
- Bazić, J. (2017). Trends in Societal and Educational Changes Generated by the Fourth Industrial Revolution. *Sociološki pregled* 51 (4), 526–546. DOI: [10.5937/socpreg51-15420](https://doi.org/10.5937/socpreg51-15420)
- Dorđević, J. (2017). Influence of Social Networks on Means of Communication amongst Younger People. In: M. Miletić (ed.) *Culture and Social Development: Information Revolution, New Media and Social Changes* (249-263). Belgrade: John Naisbitt University
- Lenneberg, E. H. (1967). *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley & Sons.
- McLuhan, M. (1971). *Understanding Media: The Extensions of Man*. Beograd: Prosveta Naisbitt. [In Serbian]
- Manovich, L. (2015). *The Language of New Media*. Beograd: Clio [In Serbian]
- Miletić, M. (2008). *Resetting Reality*. Novi Sad: Protocol [In Serbian]
- Miletić, M., Miletić, N. (2012). *Lexicon of Communication Science*. Beograd: Megatrend univerzitet [In Serbian]
- McQuail, D. (1994). *Mass Communication Theory*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications
- Pavlović, M., Aleksić, M. (2011). *Public Relations*. Beograd: Megatrend univerzitet [In Serbian]
- Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. Available at <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>
- Prensky, M. (2011). *From Digital Natives to Digital Wisdom*. Available at https://marcprensky.com/writing/Prensky-Intro_to_From_DN_to_DW.pdf

- Radojković, M., Miletić, M. (2008). *Communication, Media and Society*. Beograd: Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu [In Serbian]
- Reardon, K. K. (1998). *Interpersonal Communication: Where Minds Meet*. Zagreb: Alinea [In Croatian]
- White, D. S., Le Cornu, A. (2011). *Visitors and Residents: A New Typology for Online Engagement*. Available at <https://firstmonday.org/article/view/3171/3049>
- Zur, O., Walker, A. (2011). *On Digital Immigrants and Digital Natives: How the Digital Divide Affects Families, Educational Institutions, and the Workplace*. Available at https://www.researchgate.net/publication/267213208_On_Digital_Immigrants_and_Digital_Natives_How_the_Digital_Divide_Affects_Families_Educational_Institutions_and_the_Workplace